

НОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ БЪЛГАРО-ЧЕШКАТА ГЛАГОЛНА МОРФОЛОГИЯ

(*Стойчев, Стилиян*. Българският морфологичен резултатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език). София: Стилует, 2019, 355 стр., ISBN 978-619-194-053-0)

(*Стойчев, Стилиян*. Българският морфологичен релатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен релатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език). София: Стилует, 2019, 355 стр., ISBN 978-619-194-054-7)

Маринела МЛАДЕНОВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“

E-mail: marinela_mladenova@abv.bg

NEW RESEARCH ON BULGARIAN-CZECH VERBAL MORPHOLOGY

Marinela MLADENOVA

South-West University “Neofit Rilski“

E-mail: marinela_mladenova@abv.bg

Излезлите неотдавна две монографии – „Българският морфологичен резултатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език)“ и „Българският морфологичен релатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен релатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език)“ с автор Стилиян Стойчев – идват да продължат силната поредица издания на Катедрата по славистика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“¹, написани в духа на най-добрите традиции на славистичната ни наука. Името на Стилиян Стойчев е добре познато не само у нас. Дългогодишен преподавател в Софийския университет и един от най-добрите съвременни познавачи на чешкия език, авторът обобщава дългогодишния си интерес към проблемите на българо-чешката глаголна морфология в два труда, новаторски и приноси не само за българистиката и бохемистиката, но и за съпоставителното славянско езикознание като цяло. В центъра на интереса и на двете монографии е „екзотичната“, на фона на останалите славянски езици, глаголна система на българския език и езиковата асиметрия между българския и чешкия език по отношение на българския морфологичен *резултатив* и *релатив*.

Проблематиката в първата от двете монографии – „**Българският морфологичен резултатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език)**“ е разработена и блестящо защитена от Стилиян Стойчев през 2014 година като докторска теза. С този си труд авторът категорично се нарежда сред най-добрите познавачи и изследователи на българската глаголна морфология, разглеждана в широк съпоставителен контекст. В увода на монографията убедително е аргументирана актуалността на избраната тема от гледна точка на теоретичното езикознание, на теорията и практиката на превода и на чуждоезиковото обучение. Подходът и методологията за анализ и сравнение на функционалните еквиваленти на българския

---

¹ В тази връзка трябва да бъдат отбелязани и удостоените с годишните награди по езикознание за 2018 г. на фонд „Акад. Владимир Георгиев“ монографии на Валентин Гешев „Следистория на българския език: български език на Балканите, спомени за българското минало, противоречиво и динамично настояще“ и на Маргарита Младенова „Семантика на притежателните глаголи в българския, чешкия и руския език“, от същата катедра.

морфологичен резултатив в чешки език, използвани в изследването, съдържат огромен потенциал да бъдат приложени за подобен съпоставителен анализ и по отношение на останалите славянски езици.

Като основен обект на изследване авторът определя *морфологичния неренаративен индикативен резултатив* в съвременния български език и *функционалните му еквиваленти* в съвременния чешки език, а предмет на изследването са *проявите на езиковата асиметрия* между съвременния български език и съвременния чешки език при изразяването на значението 'резултат от предходно действие' (9 стр.).

Стремежът към максимална всеобхватност на съпоставителния анализ определя многообразието от методологични подходи, използвани в работата: *семасиологичен* и *ономасиологичен метод*, *метод за морфеманализ*, *метод за опозитивнокомпонентен анализ*, *синхронен контрастивен метод*, *синхронен типологичен метод*, *метод за полево структуриране*, *метод за установяване на функционална еквивалентност*, *методи на корпусната контрастивна лингвистика*, *метод за установяване на чуждоезикова функционална еквивалентност*, *метод за установяване на вътрешноезикова функционална еквивалентност* и *метод за полево структуриране*.

Теоретичната база, върху която е изградено изследването, включва идеи и постановки от структурната лингвистика; от Пражкия функционален структурализъм; от теорията за морфологичните категории; теорията за граматикализацията; функционалната граматика, контрастивната лингвистика; транслатологията и типологията на резултативните конструкции. Специално място е отделено на теоретичните разработки и концепции на Иван Куцаров², свързани с морфологичните категории в българския език в редица негови изследвания.

Стилиан Стойчев приема като теоретичен фундамент концепцията на Куцаров, че сложната деветграмемна темпорална категория в българския език трябва да бъде разчленена на три самостоятелни глаголни морфологични категории – „време“, „вид на действието“ и „таксис“, като в рамките на двуграмемната морфологична категория „вид на действието“ грамемата „резултатив“ е разглеждана като маркираната. По мое мнение рецензираните два труда дават едни от най-убедително аргументираните доказателства в подкрепа на тази концепция и блестящо илюстрират възможностите, които предоставя, за стройно, логично и непротиворечиво изследване на тези категории в съпоставителен план с различни езици.

Придържайки се последователно към избраната концепция и терминологичен инструментариум, авторът прави анализ на *морфологичния неренаративен индикативен резултатив* в съвременния български език в синтагматичен и в парадигматичен план. Не може да бъде подмината прецизността, с която Стилиан Стойчев буквално прави дисекция на анализирания корелативни двойки, комбинирайки семасиологичния и ономасиологичния метод с метода на дистрибутивен анализ. Цялата втора глава (*Морфологичният резултатив в съвременния български език*) изобилства с интересни авторски наблюдения, но като определено приносна може да бъде посочена последната част от нея, посветена на функционалносемантичното поле на резултативността в българския език.

Предложеният модел на резултативността с ясно очертано микроядро и периферия, както и отношенията им на вътрешноезикова функционална еквивалентност е сред най-успешните опити в българската лингвистика сложната природа на резултативността да бъде представена в нейния многоаспектен и цялостен план. Почти изцяло приносна е и трета глава (*Функционални еквиваленти на българския морфологичен индикативен резултатив в съвременния чешки език*). В нея авторът си поставя за цел да установи и представи потенциалните функционални еквиваленти на българския „морфологичен неренаративен активен и пасивен индикативен резултатив в съвременния чешки език“ (158 стр.).

Високо трябва да бъде оценена идеята да бъдат съставени „ветрила на чешките функционални еквиваленти на българските резултативни грамеми“, което позволява в обобщен вид да се представи информация, отнасяща се до голям брой глаголни словоформи. В обобщението са систематизирани доминантните, основните, допълнителните и периферните функционални морфологични и синтактични еквиваленти на анализирания българска резултативна грамема в чешкия език. Посочени са случаите на темпорална неутрализация, както

² На когото авторът посвещава рецензираната монография.

и констатирани от автора по-редки случаи на транспозиция на българския резултативен футурум. Достигнатите изводи, изведени в обобщен вид в края на всеки анализ, съдържат систематизирана лингвистична информация, приносна както за типологичното и за съпоставителното славянско езикознание, така и за теорията и практиката на превода.

Втората монография – „**Българският морфологичен релатив и чешкият език (Или за съвременния български морфологичен релатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език)**“ – е продължение на темата за асиметрията при глаголните системи на двата езика, като тук вниманието на автора е насочено към морфологичната категория *таксис* и функционалните еквиваленти на българския морфологичен релатив в чешки. В познатия вече перфекционистки стил и стъпвайки на добре познатата и аргументирана и в първата монография теоретична база, Стилиян Стойчев анализира морфологичния релатив в съвременния български език, за да установи и класифицира функционалните му еквиваленти в съвременния чешки, като представя и различните прояви на конкуренция между езиковите средства при изразяване на семата ‘релативност’ в двата езика.

Основната теза на автора, която последователно и убедително аргументира в рамките на цялото изложение, е, че в българския език релативността има самостоятелен категориален характер и тук, за разлика от чешкия, таксисните отношения са морфологизирани. В първи раздел от изследването, на базата на богат емпиричен материал от двата езика, темпоралните отношения на предходност, едновременност и следходност са представени по отношение на трите основни темпорални плана – сегашен, бъдещ и минал. Въз основа на анализирания примери авторът очертава някои сходства между двата езика при експлициране на отношението на действието (или резултат от него) спрямо различните ориентационни моменти, като отбелязва основното различие между тях – наличието в български език в рамките на маркираната грамема *релатив* на категорията *таксис* на специални грамеми – *релативен презенс* и *релативен футур* на категорията *време*.

Втори раздел е посветен почти изцяло на категорията *таксис* в българския език. Авторът споделя тезата на Иван Куцаров, че тази категория е двуграмемна – с маркирана грамема *релатив* и немаркирана – *нерелатив*.

Детайлният анализ на дефинираните граматични значения дават основание на Стилиян Стойчев да приеме, че признаците *свидетелственост* и *дистантност* не са семи на категорията *таксис*, а на самостоятелна морфологична категория, наречена от него *Евиденция на действието*, с две еквивалентно противопоставени маркирани грамеми – *свидетелски евиденциал* и *дистантен евиденциал* и една немаркирана – *неевиденциал* (теза, представена и в друга негова публикация и по-подробно аргументирана в трети раздел от монографията). Разглеждайки *таксиса* като ядрена морфологична категория в българския език със специални форми на глагола в рамките на почти всички останали глаголни категории, в този раздел той илюстрира тези отношения с конкретни примери в табличен вид, като детайлно ги анализира в трети раздел. За съвременния чешки език е прието, че не притежава категория, идентична или сходна до българския *таксис*, но авторът смята, че може да се говори за запазени *таксисни реликти*, срещащи се на периферията на чешката глаголна система – т.нар. *антепретерит* (застъпник на стария плюсквамперфект) и *минал кондиционал*.

Краткият анализ на категорията *таксис* в двата езика дава основание за заключението, че парадимите на българския и чешкия релатив (ако се приеме, че такъв съществува в чешки) са абсолютно асиметрични (с. 56). В трети раздел, който е най-голям по обем и с почти изцяло приносен характер, авторът последователно представя чешките функционални еквиваленти на българския релатив. За целта, на фона на богат емпиричен материал от двата езика, разглежда отношенията между маркираната таксисна грамема *релатив* в български език и категориите *аспект*, *статус*, *лице*, *число*, *род*, *време*, *вид на действието*, *вид на изказването*, *наклонение*, *залог* и въведената от него самостоятелна морфологична категория – *евиденция на действието*, обхващайки по този начин всички глаголни категории в българския език и функционалните им съответствия в чешки. Рецензираният труд съдържа множество интересни наблюдения, примери, коментари и заключения, които няма как да намерят място в тази рецензия.

Особено важни както за типологичното и за съпоставителното славянско езикознание, така и за теорията и практиката на превода са изводите от представения анализ, обобщени в края на трета глава. Авторът отбелязва, че разграждането на категорията *таксис* в чешкия език засяга

взаимоотношенията ѝ с почти всички разглеждани глаголни категории и до голяма степен определя сложните асиметрични отношения между двата езика при експлициране на българската грамема *релатив* в чешки.

Рецензираните две монографии определено се нареждат сред най-добрите изследвания на българските глаголни категории в съпоставителен план и представляват интерес не само за бохемисти, но и за специалисти по българска морфология, за преводачи и преподаватели по един от съпоставяните езици, както и за чуждестранни слависти, интересуващи се от проблеми на българската глаголна морфология.